

01 Άγαλμα Απόλλωνα κιθαρωδού

[πίν. 1-2]

Αριθ. Ευρ.: 201.

Προέλευση: «Ευρέθη κατά την εκσκαφή τμήματος εκτός του ναού του χωρίου Μικρόν Δάσος δι' ανέγερσιν κωδωνοστασίου τον Νοέμβριον του 1972 υπό του Μιλτιάδου Γωνιάδου» (Ευρ. Μουσ.).

Διαστάσεις: Ύψ. σωζ. 121 εκ. Ύψ. πλίνθου 4 εκ.

Υλικό: Μάρμαρο λευκό, λεπτόκοκκο με κομμούς.

Βιβλιογραφία: Σαββοπούλου 2015, 173. Paragianni 2021, 175-186.

Φωτογραφίες: Υπουργείο Πολιτισμού / Εφορεία Αρχαιοτήτων Κιλκίς.

Διατηρείται ο κορμός μαζί με τη συμφυή κυκλική πλίνθο. Λείπουν η κεφαλή με τον λαιμό που ήταν δουλεμένα σε ξεχωριστό κομμάτι μαρμάρου και τοποθετημένα ένθετα σε κυκλική βάθυνση (διαμέτρου 15 εκ. και βάθους 12 εκ.) στο επάνω μέρος του κορμού, το αριστερό χέρι από την αρχή του βραχίονα και το δεξιό από το κατώτερο μέρος του βραχίονα. Ο κυκλικός τώρμος (μήκος 5 εκ. και διάμετρος 1,5 εκ.) που υπάρχει στο μέσο του δεξιού βραχίονα δείχνει ότι ο αγκώνας με τον πήχη ήταν πρόσθετα. Ένας ακόμη κυκλικός τώρμος (μήκος 2 εκ. και διάμετρος 1,3 εκ.) που διατηρείται αποσπασματικά στη δεξιά παρυφή του ιματίου, στο ύψος του γοφού, εξυπηρέτούσε τη σύνδεση του ιματίου με το πρόσθετο τμήμα του δεξιού χεριού. Στην αριστερή πλευρά του κορμού, στο ύψος της μέσης, διατηρείται ορθογώνια επιφάνεια επαφής, στην οποία ακουμπούσε το ηχείο της κιθάρας, και μικρό υπόλειμμα από αυτό μαζί με τον σιδερένιο γόμφο που βοηθούσε στη στήριξή του. Αποκρουσμένη είναι η κατακόρυφη παρυφή του ιματίου στη δεξιά πλευρά σε όλο το ύψος, ενώ στην αριστερή πλευρά είναι αποκρουσμένο ένα μικρότερο τμήμα της από τον βραχίονα έως τον άνω μηρό. Κατά τόπους σπασίματα και εκδορές παρατηρούνται στις πτυχές του πέπλου κυρίως στις πλάγιες πλευρές. Ένα ημικυκλικό σπάσιμο στη δεξιά ωμοπλάτη σχετίζεται με αρχαία επισκευή, όπως συμπεραίνουμε αφενός από την εργασία με το βελόνι για την τοποθέτηση του «μπαλώματος» και αφετέρου από δύο μικρές κυκλικές οπές γόμφων (μήκος 0,5 εκ. και διάμετρος 1 εκ.). Άλλη μία μικρότερη κυκλική οπή υπάρχει μπροστά στο ύψος της δεξιά κλείδας. Με επισκευή

συνδέεται επίσης μια σπασμένη πτυχή του πέπλου στην κάτω δεξιά πλευρά, διαπίστωση που προκύπτει από την εργασία με βελόνι και από το υπόλειμμα μικρού σιδερένιου γόμφου. Η επιφάνεια του γλυπτού φέρει αρκετά ιζήματα και κοκκινωπή πατίνα. Στο πίσω μέρος του αγάλματος, στο σημείο της επαφής του κορμού με την πλίνθο υπάρχουν στις δύο άκρες δύο ορθογώνιοι τώρμοι προφανώς για την καλύτερη σύνδεση του γλυπτού με τη βάση.

Η μορφή φορά αττικό πέπλο με μακρύ απόπτυγμα ζωσμένο ψηλά στη μέση με πλατιά ζώνη και ιμάτιο που στερεώνεται στον αριστερό ώμο και πέφτει στην πλάτη (back-mantel)¹ φτάνοντας έως το μέσον των κνημών. Η ενδυμασία οδηγεί με ασφάλεια στην ταύτιση της μορφής με Απόλλωνα που κρατούσε με το αριστερό χέρι κιθάρα ακουμπισμένη με το ηχείο στην μέση. Ο θεός έχει στάσιμο το δεξιό σκέλος, ενώ το αριστερό, λυγισμένο στο γόνατο, φέρεται προς τα πλάγια και προς τα πίσω. Ο αριστερός ώμος υψώνεται περισσότερο σε σχέση με τον δεξιό, στοιχείο που δείχνει ότι η κιθάρα κρατιόταν αρκετά ψηλά.

Το άγαλμα παρουσιάζει τυπολογικές ομοιότητες με το κλασικό πρωτότυπο από την αθηναϊκή Αγορά, που έχει ταυτιστεί στην έρευνα με τον Απόλλωνα Πατρώο του Ευφράνορα². Εμφανής είναι η ομοιότητα στην απόδοση του πέπλου που πέφτει με παρόμοιες αναδιπλώσεις επάνω στα άκρα πόδια σχηματίζοντας όμοιες πτυχές κατά μήκος των σκελών, όπως για παράδειγμα μια κατακόρυφη πτυχή ανάμεσα στα δύο σκέλη και μια πεπλατυσμένη κατά μήκος του στάσιμου σκέλους με αναδίπλωση στη ράχη. Το επάνω μέρος του πέπλου ζώνεται με όμοια πλατιά ζώνη σχηματίζοντας και στις δύο περιπτώσεις πολύ μικρό κόλπο και φέρει απόπτυγμα που πέφτει έως την αρχή των μηρών με παρόμοια κυματιστή παρυφή. Η απόδοση του ενδύματος στην περιοχή του στήθους είναι εξίσου λιτή με λεπτές και παράλληλες πτυχές που δεν έχουν όγκο, ενώ κάτω από τη ζώνη σχηματίζονται πιο πλούσιες πτυχές με παρόμοια και στα δύο αγάλματα διευθέτησης.

Ομοιότητα με τον Απόλλωνα της Αγοράς διαπιστώνεται και στην αριστερή πλευρά, όπου η επιφάνεια επαφής του ηχείου τοποθετείται αρκετά ψηλά, στο ύψος περίπου της ζώνης. Η θέση και το σχήμα της επιφάνειας αυτής δείχνουν ότι και στις δύο περιπτώσεις η κιθάρα κρατιόταν μετωπικά³. Είναι φανερό, ωστόσο, ότι στο πρωτότυπο ο Απόλλωνας κρατά την κιθάρα έχοντας τον αριστερό βραχίονα

καλυμμένο με το ιμάτιο που τραβιέται προς την κατεύθυνση αυτή, ενώ στο άγαλμα του Κιλκίς το ιμάτιο πέφτει ελεύθερο κατά μήκος της πλάτης και ο βραχίονας μπορεί ως εκ τούτου να κινηθεί ανεξάρτητα και να ανυψωθεί. Τη στενή σχέση του αγάλματος του Κιλκίς με το άγαλμα της Αγοράς αποδεικνύει και η πίσω όψη με τους όμοια διευθετημένους κυματοειδείς βοστρύχους της κόμης που πέφτουν στην πλάτη αλλά και το ιμάτιο που φτάνει και στα δύο παραδείγματα μέχρι το μέσον της κνήμης.

Όσα ειπώθηκαν παραπάνω δεν αφήνουν καμία αμφιβολία ότι το άγαλμα του Κιλκίς αποτελεί μια παραλλαγή του Απόλλωνα Πατρώου. Η παραλλαγή του Κιλκίς τροποποιεί το μοτίβο στήριξης που έχει αντιστραφεί, το μοτίβο του αριστερού ώμου και βραχίονα που έχει απελευθερωθεί από το ιμάτιο και έχει ανυψωθεί, καθώς και επιμέρους μοτίβα των ενδυμάτων, όπως της κάτω παρυφής του αποπτύγματος που αποδίδεται διακοσμητικά. Οι ραδινές αναλογίες του αγάλματος με τον ψηλόλιγνο κορμό και τα ψηλά σε σχέση με το άνω μέρος του σώματος σκέλη αλλά και η ελαφρώς σιγμοειδής στάση του— που προκύπτει από την ανύψωση του αριστερού ώμου— υπαγορεύουν μια χρονολόγηση στην ύστερη ελληνιστική εποχή⁴. Σε γλυπτά της ύστερης ελληνιστικής εποχής βρίσκουν παράλληλα και ορισμένα στιλιστικά χαρακτηριστικά, όπως ο τρόπος με τον οποίο ορίζεται το άνετο σκέλος από τις πτυχές⁵ ή η μορφή των πτυχών του ιματίου της πλάτης⁶. Η παραλλαγμένη δημιουργία της ελληνιστικής εποχής εικονίζει τη μορφή του Απόλλωνα πιο ήρεμη και μετωπική σε σχέση με το πρωτότυπο, όπως συμβαίνει και με άλλες ελληνιστικές παραλλαγές κλασικών τύπων⁷. Είναι επιπλέον πιο άκαμπτη, με λιγότερο χαλαρό το άνετο σκέλος και με τους ώμους σε διαφορετικό ύψος⁸.

Σε αντίθεση με την αποσπασματική διατήρηση του αγάλματος από την Αγορά, η παραλλαγή του Κιλκίς διασώζει σχεδόν ολόκληρο τον κορμό. Η ανατομία του δεξιού βραχίονα που στρέφεται με την εσωτερική του πλευρά προς τον θεατή αλλά και η κατεύθυνση των τórμων που συγκρατούσαν τον πρόσθετο αγκώνα και πήχη υποδεικνύουν ότι το χέρι ήταν προτεταμένο, μοτίβο το οποίο επιβεβαιώνουν ολοφάνερα οι πτυχές του ιματίου που τραβιούνται προς τα εμπρός για να τυλιχτούν γύρω από τον δεξιό αγκώνα. Το μοτίβο αυτό ταιριάζει πολύ καλά σε ένα χέρι που κρατά φιάλη. Την αποκατάσταση του κλασικού πρωτοτύπου με την φιάλη είχε

προτείνει ο H. Thompson⁹, που υποστήριξε ότι το δεξί χέρι του αγάλματος της Αγοράς θα πρέπει να ήταν αρκετά απομακρυσμένο από τον κορμό, αφού δεν παρατηρούνται πουθενά ίχνη του. Αυτό που διατύπωσε ως υπόθεση ο Thompson, επιβεβαιώνεται με μια προσεκτικότερη ματιά στη δεξιά πλευρά του αγάλματος της Αγοράς. Έτσι το ιμάτιο που πέφτει από την πλάτη κατευθύνεται στη δεξιά πλευρά προς τα εμπρός καλύπτοντας σχεδόν εξολοκλήρου την πλάγια όψη της δεξιάς κνήμης και δημιουργώντας μια χαρακτηριστική συστρεφόμενη απόληξη στο ύψος του δεξιού καττύματος. Είναι φανερό λοιπόν ότι στο άγαλμα της Αγοράς όπως και στο άγαλμα του Κιλκίς ο Απόλλωνας φορούσε ιμάτιο που τραβιόταν από τη δεξιά πλευρά προς τα εμπρός και τυλιγόταν γύρω από το δεξί χέρι.

Το άγαλμα του Κιλκίς αποτελεί μέχρι στιγμής το μοναδικό βεβαιωμένο άγαλμα Απόλλωνα Κιθαρώδου από τη Μακεδονία. Οι υπόλοιπες γνωστές απεικονίσεις του θεού από τη Μακεδονία απαντούν σε αναθηματικά ανάγλυφα¹⁰ και αναθηματικά αγαλμάτια των ελληνιστικών χρόνων¹¹. Όλες οι παραπάνω απεικονίσεις υιοθετούν ένα διαφορετικό τύπο με μακρύ χειριδωτό χιτώνα ζωσμένο ψηλά, στον οποίο ο Απόλλων κρατά κιθάρα στο αριστερό χέρι και πλήκτρο στο πεσμένο προς τα κάτω δεξί.

Το γεγονός ότι το άγαλμα του Κιλκίς παραλλάσσει τον αγαλματικό τύπο ενός λατρευτικού αγάλματος σε συνδυασμό με τις πολλές επισκευές και την υψηλή καλλιτεχνική του ποιότητα υποδεικνύουν με μεγάλη πιθανότητα τον λατρευτικό του χαρακτήρα. Το μικρότερο του φυσικού μέγεθος σε καμία περίπτωση δεν αποκλείει τη λειτουργία του ως λατρευτικού αγάλματος, όπως δείχνουν ανάλογα παραδείγματα¹².

Οι ασαφείς συνθήκες εύρεσης του αγάλματος κατά την ανέγερση του κωδωνοστασίου της εκκλησίας του χωριού Μικρό Δάσος δεν προσφέρουν ανασκαφικά συμφραζόμενα για το σημαντικό αυτό εύρημα. Ωστόσο, πολύ κοντά στο χωριό εντοπίστηκε πρόσφατα σε σωστική ανασκαφή τμήμα νεκροταφείου ελληνιστικών και ρωμαϊκών χρόνων που θα πρέπει να συνδέεται με παρακείμενο εντοπισμένο αλλά αδιερεύνητο αρχαίο οικισμό¹³.

Ελένη Παπαγιάννη

1. Για το ιμάτιο αυτού του τύπου, βλ. Roccos 2000, 235-265.

2. Thompson 1953/54, 30-33. Palagia 1980, 13-20. Flashar 1992, 50-60. Vekela 2015, 18 σημ. 122-123. Stewart 2017, 308-312.
3. Πρβ. για παράδειγμα τον τρόπο με τον οποίο κρατά την κιθάρα ο Απόλλωνας σε αναθηματικά ανάγλυφα του δεύτερου μισού του 4^{ου} αι. μ.Χ., όπως ένα από την Αίγινα, Flashar 1992, 17-18 εικ. 4. Vekela 2015, 16-17, 201-202 αριθ. Αρ 6, πίν. 2 και σε ένα άλλο από τον Ωρωπό, Vekela 2015, 18, 202 αριθ. Αρ 7, πίν. 3. Επίσης ένα αγαλμάτιο Απόλλωνα από την αθηναϊκή Αγορά, Thompson 1953/54, 34 αριθ. 3 με εικ. 5. Palagia 1980, 20 αριθ. 10 εικ. 20-21.
4. Βλ. για παράδειγμα ένα γυναικείο αγαλμάτιο ενδεδυμένο με πέπλο με ραδινές αναλογίες και ψηλά σκέλη στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Καβάλας, Δαμάσκος 2013, 66-67 αριθ. 41. Επίσης δύο αγαλμάτια Αφροδίτης στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Θεσσαλονίκης, ΚΓΑΜΘ III, αριθ. κατ. 357-358 (Γ. Δεσπίνης).
5. Niemeier 1985, 116.
6. Ενδεικτική είναι η σύγκριση με έναν κορμό ενδεδυμένης γυναικείας μορφής που χρονολογείται στον 1^ο αι. π.Χ., Μαχαίρα 2011, 48-49 αριθ. 8.
7. Niemeier 1985, 140.
8. Niemeier 1985, 134, 137.
9. Thompson 1953/54, 33.
10. Βλ. ένα ανάγλυφο των ελληνιστικών χρόνων από την περιοχή της Βεργίνας, Γουναροπούλου – Πασχίδης – Χατζόπουλος 2015, 80-82 αριθ. 7 (με την προηγούμενη βιβλιογραφία). Για ορισμένα ανάγλυφα από τη δυτική Μακεδονία, βλ. Χατζηνικολάου 2011, 266 αριθ. 83-84. Επίσης ένα ανάγλυφο από το Καλαμωτό ΚΓΑΜΘ I, αριθ. κατ. 69 (Εμμ. Βουτυράς).
11. ΚΓΑΜΘ II, αριθ. κατ. 163 (Γ. Δεσπίνης). Για ένα αγαλμάτιο από τη δυτική Μακεδονία, Χατζηνικολάου 2011, 261 αριθ. 77.
12. Βλ. για παράδειγμα το λατρευτικό άγαλμα του Διός Υψίστου (Υψ. 85, 5 εκ.) που βρέθηκε μέσα στο ναό του ιερού στο Δίον, Pandermalis 2016, 94 αριθ. 6 (Μ. Ιατρού).
13. Βάλλα κ.ά. 2008, 469-476.

02 Αγαλμάτιο Αφροδίτης [πίν. 3-4]

Αριθ. Ευρ.: 11.

Προέλευση: «Χωρύγιον, Δεκέμβριος 1960» (Ευρ. Μουσ.).

Διαστάσεις: Ύψ. σωζ. 51 εκ.

Υλικό: Μάρμαρο λευκό, λεπτόκοκκο με γκρίζες φλεβώσεις.

Βιβλιογραφία: Σαββοπούλου 2015, 175. Παπαγιάννη 2025, 341-352.

Φωτογραφίες: Υπουργείο Πολιτισμού / Εφορεία Αρχαιοτήτων Κιλκίς.

Σώζεται ο κορμός από το στήθος έως το κατώτερο τμήμα των κνημών. Λείπουν τα χέρια και η αριστερή πίσω πλευρά του άνω κορμού μαζί το στήριγμα στο οποίο ακουμπούσε η μορφή Μικρές αποκρούσεις και φθορές παρατηρούνται κατά τόπους στις πτυχές των ενδυμάτων. Αποκρουσμένο είναι επίσης το πτυχωμένο τμήμα του ιματίου στον δεξιό γοφό. Η επιφάνεια του γλυπτού παρουσιάζει κατά τύπου ιζηματα και διάβρωση. Το γλυπτό διακρίνεται για την καλή του ποιότητα. Τα ενδύματα αποδίδονται με πολύ καλά δουλεμένες πτυχές που διαθέτουν πλαστικότητα και κίνηση.

Η γυναικεία μορφή εικονίζεται με στάσιμο το δεξιό σκέλος, ελαφρά λυγισμένο και τραβηγμένο προς τα πλάγια το αριστερό και με το άνω μέρος του κορμού της στραμμένο κατά τρία τέταρτα προς τα αριστερά. Ο κορμός σχηματίζει καμπύλη, καθώς η μορφή γέρνει προς το στήριγμα που υπήρχε στα αριστερά της. Η έντονη στροφή του άνω τμήματος του κορμού προς την ίδια κατεύθυνση δημιουργεί μια αξιοσημείωτη φυγόκεντρη κίνηση. Η εικονιζόμενη φορά χιτώνα που ζώνεται ψηλά κάτω από το στήθος σχηματίζοντας μικρό κόλπο κοντά στις μασχάλες. Το μακρύ απόπτυγμα, η παρυφή του οποίου διακρίνεται στο ύψος των γοφών, θα πρέπει να αποδοθεί στον χιτώνα, δεδομένου ότι δεν διακρίνεται στην σωζόμενη πλάγια πλευρά άνοιγμα που θα μπορούσε να ανήκει σε πέπλο. Γύρω από τους γοφούς τυλίγεται ένα ιμάτιο, το οποίο καλύπτει το δεξιό σκέλος έως το μέσον της κνήμης και κατευθυνόμενο διαγώνια ανεβαίνει προς την αριστερή πλευρά αφήνοντας ακάλυπτο το μεγαλύτερο μέρος του αριστερού σκέλους. Από την πίσω όψη του αγαλματίου προκύπτει ότι η μια παρυφή του ιματίου ανέβαινε διαγώνια στον αριστερό βραχίονα. Με βάση την παρατήρηση αυτή μπορούμε να υποθέσουμε ότι η άλλη παρυφή στερεωνόταν γύρω από τον λυγισμένο αριστερό πήχη¹, με τον οποίο η μορφή ακουμπούσε στο στήριγμα.

Το αγαλμάτιο εικονίζει μια στηριζόμενη Αφροδίτη. Πρόκειται για ένα αγαπητό εικονογραφικό θέμα, για την απόδοση του οποίου έχει χρησιμοποιηθεί ευρεία γκάμα εικονογραφικών τύπων, ενδεδυμένων ή ημίγυμνων². Ιδιαίτερα δημοφιλές γίνεται το θέμα αυτό στη γλυπτική των ελληνιστικών χρόνων³. Απεικονίσεις ενδεδυμένης στηριζόμενης Αφροδίτης απαντούν και στη Μακεδονία, όπως αποδεικνύουν παραδείγματα

των ύστερων ελληνιστικών χρόνων⁴. Συχνές είναι ωστόσο στη Μακεδονία απεικονίσεις της ενδεδυμένης στηριζόμενης Αφροδίτης με Ερωτιδέα⁵, στις οποίες περιλαμβάνονται μάλιστα και ορισμένα πιο πρώιμα παραδείγματα⁶. Αξιοσημείωτη στην περίπτωση του αγαλματίου του Κιλκίς είναι η πολύ έντονη στροφή του άνω τμήματος του κορμού προς το στήριγμα που βρισκόταν στα αριστερά της, η οποία κάνει πιθανή την υπόθεση ύπαρξης ενός Ερωτιδέα⁷.

Οι ραδινές αναλογίες, οι μικροί μαστοί, η έντονη στροφή του άνω τμήματος του κορμού υποδεικνύουν με ασφάλεια μια χρονολόγηση στους ύστερους ελληνιστικούς χρόνους⁸.

Ελένη Παπαγιάννη

1. Πρβ. τον τρόπο με τον οποίο τυλίγεται το ιμάτιο σε ένα αγαλμάτιο ημίγυμνης Αφροδίτης από τη Θεσσαλονίκη, ΚΓΑΜΘ III, αριθ. κατ. 359 (Γ. Δεσπίνης).
2. Βλ. LIMC II, 29-33, 44-45, 67-68 στο λήμμα Aphrodite (A. Delivorrias). Αναλυτικά για την εικονογραφία της στηριζόμενης Αφροδίτης, βλ. Κοζακ 2013.
3. Κοζακ 2013, 79-111.
4. Βλ. ΚΓΑΜΘ III, αριθ. κατ. 356 (Κ. Τζαναβάρη), αριθ. κατ. 357 (Γ. Δεσπίνης). ΚΓΑΜΘ II, αριθ. κατ. 173 (Μπ. Σμιτ-Δούνα).
5. Βλ. το άγαλμα από το ιερό της Δήμητρας στο Δίον, Πινγιάτογλου 2015, 56-57 αριθ. Γ5, πίν. 88-91. Επίσης ένα αγαλμάτιο στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, ΚΓΑΜΘ II, αριθ. κατ. 174 (Μπ. Σμιτ-Δούνα). Βλ. και ένα αγαλμάτιο στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Αμφίπολης, Μαχαίρα 1990, 285-291. Για ένα αποσπασματικό παράδειγμα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, βλ. ΚΓΑΜΘ II, αριθ. κατ. 172 (Γ. Δεσπίνης).
6. Βλ. ένα αγαλμάτιο προερχόμενο από την Πέλλα που χρονολογείται στην πρώιμη ελληνιστική εποχή, LIMC II, 34 αριθ. 280 στο λήμμα Aphrodite (A. Delivorrias). Machaira 1993, 83-84 αριθ. 56.
7. Παπαγιάννη 2025, 341-352.
8. Ανάλογα στιλιστικά χαρακτηριστικά παρουσιάζουν και άλλα γλυπτά από τη Μακεδονία που έχουν χρονολογηθεί στην ίδια εποχή, όπως ένα αγαλμάτιο όρθιου Σάραπη από το Σαραπίειο της Θεσσαλονίκης, Βουτυράς 2012, 265-266. ΚΓΑΜΘ IV, αριθ. κατ. 677 (Εμμ. Βουτυράς).

03 Τμήμα γυμνού ανδρικού κορμού

[πίν. 5]

Αριθ. Ευρ.: 331.

Προέλευση: Άγνωστη (Ευρ. Μουσ.).

Διαστάσεις: Ύψ. σωζ. 36 εκ.

Υλικό: Μάρμαρο λευκό, μάλλον λεπτόκοκκο.

Βιβλιογραφία: Αδημοσίευτο.

Φωτογραφίες: Υπουργείο Πολιτισμού / Εφορεία Αρχαιοτήτων Κιλκίς.

Σώζεται το επάνω μέρος του κορμού από τη γένεση του λαιμού έως την αρχή της λεκάνης. Λείπουν οι βραχίονες από τη μασχάλη. Τμήματα των δύο μακριών βοστρύχων εκατέρωθεν του λαιμού έχουν αποξεστεί. Η επιφάνεια είναι πολύ διαβρωμένη και φέρει ιζήματα και εκδορές.

Πρόκειται για μια νεανική ανδρική μορφή που εικονίζεται γυμνή. Η μορφή φέρει μακριά κόμη που θα πρέπει να ήταν μαζεμένη ψηλά στην κεφαλή, όπως υποδεικνύει ο γυμνός αυχένας. Δύο μακριοί κυματοειδείς βόστρυχοι πέφτουν εκατέρωθεν του λαιμού στο στήθος και υπολείμματα ενός ακόμη διακρίνονται στη γένεση του αριστερού βραχίονα. Η κεφαλή στρέφεται εμφανώς προς τα δεξιά και ο δεξιός ώμος είναι ανυψωμένος σε σχέση με τον αριστερό. Ο αριστερός βραχίονας ήταν απομακρυσμένος από τον κορμό. Το ίδιο φαίνεται να συμβαίνει και με τον δεξιό βραχίονα.

Η γυμνή νεανική μορφή με τους μακριούς βοστρύχους που πέφτουν στο στήθος θα μπορούσε να εικονίζει τον Απόλλωνα ή τον Διόνυσο¹.

Η αποσπασματική κατάσταση διατήρησης και η φθορά του γλυπτού δυσκολεύει πολύ τη χρονολόγηση. Οι σχετικά μαλακές φόρμες στην απόδοση της ανατομίας θα μπορούσαν να υποδείξουν μια χρονολόγηση στους ύστερους ελληνιστικούς χρόνους.

Ελένη Παπαγιάννη

1. Βλ. τη συζήτηση για δύο γυμνούς κορμούς στη Δρέσδη, Knoll – Vorster – Woelk 2011, 554-561 αριθ. κατ. 124-125 (S. Oehmke).

04 Τμήμα γυμνού ανδρικού κορμού

[πίν. 5]

Αριθ. Ευρ.: 2046.

Προέλευση: «Ευρωπός, 19-9-94. Βρέθηκε στο χώρο της ακρόπολης της Ευρωπού» (Ευρ. Μουσ.).

Διαστάσεις: Ύψ. σωζ. 36 εκ.

Υλικό: Μάρμαρο υπόλευκο, σχετικά χοντρόκοκκο.

Βιβλιογραφία: Αδημοσίευτο.

Φωτογραφίες: 04α, 04γ: Υπουργείο Πολιτισμού / Εφορεία Αρχαιοτήτων Κιλκίς. 04β: Ελένη Παπαγιάννη.

Διατηρείται τμήμα του άνω κορμού από τη ρίζα του λαιμού έως τη λεκάνη στα δεξιά πλευρά και έως το μέσον του θώρακα στα αριστερά. Λείπουν ο αριστερός βραχίονας από το μέσον του και ολόκληρος ο δεξιός βραχίονας με τον ώμο. Ο τελευταίος ήταν ένθετος, όπως αποδεικνύει η επίπεδη και χτυπημένη με το βελόνι επιφάνεια σύνδεσης που φέρει κυκλικό τόρμο για την υποδοχή σιδερένιου γόμφου στο μέσον. Στη δεξιά ωμοπλάτη υπάρχει επιπλέον μία οριζόντια ανοιγμένη σφηνοειδής αύλακα, η οποία χρησίμευε για την τοποθέτηση συνδέσμου προκειμένου να συγκρατήσει το βάρος του ανυψωμένου δεξιού χεριού. Ο κορμός φέρει ιζήματα και κατά τόπους εκδορές με αιχμηρό εργαλείο ιδιαίτερα στην πλάτη και τον αριστερό ώμο. Πρόκειται για ένα γλυπτό εξαιρετικής ποιότητας, όπως αποδεικνύει η δεξιοτεχνική απόδοση της ανατομίας της μορφής.

Εικονίζεται γυμνή ανδρική μορφή με έντονα αποδοσμένους τους μύες του σώματος. Η ανατομία του λαιμού φανερώνει την έντονη στροφή της κεφαλής προς τα δεξιά. Ανάμεσα στους στερνοκλειδομαστοειδείς μύες διακρίνεται ανάγλυφο έξαρμα, το οποίο δηλώνει πιθανότατα το μήλο του Αδάμ. Οι μύες του κορμού υποδεικνύουν μια δυναμική κίνηση της μορφής. Το δεξί τμήμα του με τα πλευρά και το στήθος ανυψώνεται, ενώ όλος ο κορμός γέρνει προς τα αριστερά με τον αριστερό βραχίονα τραβηγμένο προς τα πίσω. Όσον αφορά το δεξί χέρι είναι βέβαιο ότι βρισκόταν σε απόσταση από τον κορμό και ήταν υψωμένο. Το ρωμαλέο πλάσιμο των μυών προδίδει μια ανδρική μορφή με γυμνασμένο, δυνατό κορμί που κινείται ορμητικά.

Φαίνεται πιθανό το ενδεχόμενο να πρόκειται για μια μορφή πολεμιστή. Η δυναμική κίνηση της μορφής θα μπορούσε να υποδεικνύει ένα σύμπλεγμα με μια όρθια ανδρική μορφή που επιτίθεται σε μια άλλη πεσμένη. Αν και δεν είναι εύκολο να βρεθούν παράλληλα στην ολόγλυφη πλαστική, θα μπορούσε κανείς να σκεφτεί ένα σύμπλεγμα σε έναν τύπο παρόμοιο με εκείνον του Ηρακλή που μάχεται με πε-

σμένο αντίπαλο¹. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η σκληρή απόδοση των μυών στην περιοχή του στέρνου που θυμίζει την ανατομία Γαλατών πολεμιστών². Αρκετά καλά μπορεί ωστόσο να συγκριθεί ο μυώδης κορμός με κορμούς Σατύρων ή ακόμη και Κενταύρων³.

Η αποσπασματική κατάσταση διατήρησης και η δυσκολία ερμηνείας της μορφής καθιστούν δύσκολη τη χρονολόγηση. Δεν αποκλείεται ωστόσο να πρόκειται για ένα έργο της ύστερης ελληνιστικής εποχής.

Ελένη Παπαγιάννη

1. Βλ. την παράσταση σε ελληνιστικό ανάγλυφο από την Κύζικο, Kunze 2002, 169-170, πίν. 22, εικ. 74.
2. Για ολόγλυφες απεικονίσεις Γαλατών σε έντονη κίνηση, βλ. Andrae 2001, 46, πίν. 152-155. Επίσης Kunze 2002, 220-227, πίν. 28-29, εικ. 95-102. Ένα ολόγλυφο έργο με τέτοια εικονογραφία θα παρέπεμπε ασφαλώς σε ένα σημαντικό μνημείο με δημόσια λειτουργία.
3. Βλ. για παράδειγμα το torso Gaddi στην Galleria degli Uffizi, Mansuelli 1958, 155-156 αριθ. 126. Saladino 1988, 379-395.

05 Τμήμα άνω κορμού αγάλματος Ασκληπιού [πίν. 6]

Αριθ. Ευρ.: 134.

Προέλευση: «Μεταλλικόν 1967» (Ευρ. Μουσ.).

Διαστάσεις: Ύψ. σωζ. 36 εκ.

Υλικό: Μάρμαρο λευκό, σχετικά λεπτόκοκκο.

Βιβλιογραφία: Αδημοσίευτο.

Φωτογραφίες: 05α: Ελένη Παπαγιάννη. 05β: Υπουργείο Πολιτισμού / Εφορεία Αρχαιοτήτων Κιλκίς.

Διατηρείται το αριστερό μισό του άνω κορμού από το στέρνο έως την άνω κοιλιακή χώρα. Η πίσω πλευρά είναι συνοπτικά δουλεμένη στο επάνω μέρος και από εκεί και κάτω ημίεργη. Όλη η επιφάνεια φέρει κατά τόπους αποκρούσεις, φθορές και ιζήματα. Τρυπάνι χρησιμοποιείται στα περιγράμματα των πτυχών.

Εικονίζεται ανδρική μορφή με μυώδη διάπλαση στο στήθος και την κοιλιακή χώρα. Φορά ιμάτιο που περνά από την κοιλιακή χώρα και μαζεύεται κάτω από την αριστερή μασχάλη αφήνοντας ακά-

01γ

01δ

01β